

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАДОВОЛЕНІСТЬ ШЛЮБОМ ЯК ІНДИКАТОР ФУНКЦІОНУВАННЯ СІМЕЙНОЇ СИСТЕМИ

У статті висвітлено наукові погляди на задоволеність шлюбом як індикатор функціонування сімейної системи; обґрунтовано явище воцерковленості як основи духовного життя православного вірянина; розглянуто специфіку шлюбних та сімейних стосунків у світлі православного віровчення; проаналізовано результати емпіричного дослідження щодо воцерковленості та задоволеності шлюбом одружених жінок.

Ключові слова: сім'я, шлюб, сімейна система, задоволеність шлюбом.

В статье рассматриваются научные взгляды на удовлетворенность браком как индикатор функционирования семейной системы; обосновано явление воцерковленности как основы духовной жизни православного верующего; рассмотрена специфика брачных и семейных отношений в свете православного вероучения; проанализированы результаты эмпирического исследования по воцерковленности и удовлетворенности браком замужних женщин.

Ключевые слова: семья, брак, семейная система, удовлетворенность браком.

The article deals with the scientific vision of marital satisfaction as an indicator of the family system functioning; the understanding is based on the phenomenon of being churchd as the basis for the spiritual life of the Orthodox believer. The specificity of marriage and family relations in the light of the Orthodox Faith is considered; the results of empirical research into the churchd and marital satisfaction of married women are analyzed.

Keywords: family, marriage, the family system, marriage satisfaction.

Актуальність теми. Втрата морально-етичних орієнтирів сучасного суспільства, яка стала наслідком глобальних перетворень у соціально-економічній, політичній, культурній сферах нашої країни за останні десятиріччя, призвела до профанації традиційних цінностей, серед яких важливе місце посідають шлюб та сім'я. За результатами останніх соціологічних досліджень, Україна посідає перше місце в Європі за кількістю розлучень: більше 40% зареєстрованих шлюбів згодом розпадаються. Зростання суїцидальних тенденцій, аддиктивних виявів та девіацій серед молоді, психосоматичні розлади, особистісна та соціальна дезадаптація не лише дорослих членів сім'ї, а передовсім дітей та підлітків, на думку психологів, психотерапевтів, педагогів, соціологів, – це тривожні ознаки сучасної духовної кризи суспільства і, зокрема, кризи сім'ї.

Багатовіковий досвід збереження й примноження духовних цінностей особистості та суспільства в цілому, що ставало важливим орієнтиром і моделлю гармонізації не лише міжособистісних стосунків, а й подолання кризових етапів розвитку цілих народів, має християнство, для якого сім'я є однією з найвищих цінностей, освячених Богом. «Для християн шлюб став не лише юридичним договором, засобом продовження роду та задоволення тимчасових природних потреб, а, за словами святителя Іоанна Златоуста, «таїнством любові», вічним єднанням подружжя у Христі» [8]. Тому цілком природним процесом на сьогодні є надолуження втрачених ідеалів та повернення до духовних основ християнства і, зокрема, православ'я як традиційної релігії на Україні, що виявилось у значному збільшенні чисельності православних громад за роки незалежності¹.

З огляду на ці фактори надзвичайно актуальним є дослідження воцерковленості як процесу поступового «залучення людини до християнської традиції та церковного життя, головними критеріями якої виступають регулярне відвідування богослужінь та регулярне залучення до Таїнств Сповіді та Святого Причастя» [12, с. 495] і його впливу на різні сторони життя особистості й, зокрема, на сферу сімейних стосунків. Крім того, своєчасність та новизну теми щодо воцерковленості людини та її задоволеності своїм шлюбом засвідчує той факт, що вона ще не стала об'єктом всебічного аналізу сучасної української психології, а розглядалася лише частково колегами з близького зарубіжжя.

Об'єктом нашого дослідження стали одружені жінки з різним стажем сімейного життя. **Предмет вивчення** – воцерковленість та задоволеність шлюбом одружених жінок та специфіка взаємодії цих явищ. При цьому **задоволеністю шлюбом** будемо вважати «стійке емоційне явище, що проявляється і в емоціях, які виникають у різних ситуаціях, і у варіаціях суджень, оцінок, порівнянь» [11, с. 23].

Мета статті – з'ясувати, чи залежить ступінь задоволеності шлюбом одружених жінок від їх воцерковленості.

У вітчизняній та зарубіжній психології все більшого поширення набуває погляд на сім'ю як систему. Широкому розповсюдженню теорії систем у психотерапії та розробці теоретичного підґрунтя та термінологічного арсеналу на її основі завдячуємо Мюррею Боуну, психоаналітику за освітою, який у 1966 році заклав підвалини теорії сімейних систем, стверджуючи, що сім'я є системою, адже зміни в одній частині призводять до компенсаторних змін в інших частинах сім'ї. Як в Америці, так і в Європі системний підхід до проблем девіативної поведінки членів родини реалізувався на практиці в роботі відомих сімейних психотерапевтів К. Вітакера, В. Бамберрі,

---

¹ Кількість парафій Дніпропетровської та Павлоградської єпархії Української Православної Церкви Московського Патріархату: 1989 р. – 35, 1992 р. – 102, 1996 р. – 167, 2008 р. – 290 (40 готуються до відкриття) [4, с. 62].

Р. Скіннера, Д. Клііз, С. Мінухіна, Ч. Фішмана, М. Сельвіні Палаццолі, П. Пепп, В. Сатир, Д. Хейлі, а останнім часом і їх російських колег М. Бебчук, А. Варги, Н. Манухіної, О. Чернікова та ін.

Так А.Я. Варга стверджує, що «базова ідея системної сімейної психотерапії полягає в тому, що сім'я – це соціальна система, тобто комплекс елементів та їх властивостей, які перебувають у динамічних зв'язках один з одним. Сімейна система – це відкрита система, вона перебуває в постійному взаємообмін із оточуючим середовищем. Сімейна система – це система з власною організацією, тобто поведінка системи доцільна, і джерело перетворень системи лежить всередині неї самої. Виходячи з цього, зрозуміло, що люди, з яких складається сім'я, чинять так чи інакше під впливом своїх потреб чи мотивів. Система первинна у відношенні до елемента, який входить до її складу. Тому доцільно працювати з усією сімейною системою, а не з одним її елементом» [2, с. 3].

Тож, мета сімейної терапії – створення умов для формування функціональної сімейної організації, яка зможе забезпечити максимальне зростання потенціальних можливостей кожного члена сім'ї.

На думку Ю.Є. Альошиної, одним із показників успішності функціонування сімейної системи є суб'єктивна задоволеність подружжя своїм шлюбом, яка відбиває ставлення людини до сімейного життя та є індикатором потреб усієї сімейної системи [1].

Являючи собою інтегральну характеристику сприйняття свого шлюбу в подружніх відносинах, а саме характеристикою міжособистісного сприйняття чоловіком і дружиною один одного, задоволеність шлюбом безпосередньо впливає на його стабільність: тож, відповідно, незадоволеність при незначному впливі інших факторів може призвести до розірвання шлюбу. За О.А. Карабановою, суб'єктивна задоволеність може бути повною та частковою, коли у подружньої пари є спрямованість на зміну якихось аспектів сімейної ситуації [6].

У свою чергу, виділено ряд факторів, які впливають на ступінь суб'єктивної задоволеності шлюбом:

1. Стадія життєвого циклу сім'ї. Поняття життєвого циклу сім'ї вперше було введено в науковий обіг Джеєм Хейлі та Мілтоном Еріксоном, представниками школи Пало Альто, авторами відомого дослідження «Стратегії сімейної терапії», де вони яскраво проілюстрували ідею про особливу функцію симптомів у сімейній системі, пов'язавши загострення симптоматичної поведінки членів родини з труднощами переходу сім'ї з одного етапу на інший. Отже, *життєвий цикл сім'ї* - це певна послідовність зміни подій і стадій, які проходить будь-яка сім'я. Звичайно, родина може пропустити той чи інший етап свого розвитку, наприклад, не народити дітей, але деякі події є незмінними, наприклад, зміна фізичного віку людей.

Вітчизняними психологами було доведено, що мінімальна задоволеність шлюбом спостерігається у сім'ях з немовлятами, максимальна – до народження дітей. Суб'єктивна задоволеність

шлюбом знижується в перехідні періоди життєвого циклу сім'ї та в сім'ях з маленькими дітьми.

2. Було продемонстровано параболічну залежність задоволеності шлюбом від стажу сімейного життя: через 12-18 років шлюб вона виявилася найменшою, будучи результатом розвитку в подружжя потреби в автономії, що змінила потребу в адаптації та значимості духовних відносин.

3. На задоволеність сімейним життям також впливають мотиви укладання шлюбів: у щасливих родин мотивом одруження було кохання.

4. За результатами дослідження О.А. Добриніної, образ щасливого шлюбів у чоловіків формується в першу чергу через призму психологічних, сексуальних компонентів подружнього життя, а в жінок – через побутову, рекреативну, сексуальну та психологічну підструктуру шлюбів [5].

5. Стать також впливає на задоволеність шлюбом – у чоловіків ступінь задоволеності сімейним життям вище, ніж у жінок.

6. Соціально-демографічні характеристики сім'ї – наявність дітей, рівень матеріального забезпечення родини позитивно позначається на ступені задоволеності шлюбом.

7. Максимальна задоволеність шлюбом спостерігається серед комплементарних та частково комплементарних подружніх союзів.

За кордоном для дослідження рівня задоволеності шлюбом розроблено цілий ряд методик. Так в основу тесту Г.І. Лакі покладено опитування респондента щодо рівня його задоволеності інтимним життям, якістю виконання сімейних ролей та обов'язків тощо. Досить часто на Заході для визначення ступеня задоволеності шлюбом використовують також опитувальник щодо характеру сімейних відносин К. Хербста, різні шкали для характеристики внутрішньосімейних відносин та задоволеності ними і т. ін.

На теренах вітчизняної психології найвідомішими методиками для дослідження рівня задоволеності шлюбом є тест Ю.Є. Альшиної, Л.Я. Гозмана та Є.М. Дубовської, який складається з 16 питань, де, як і в методиці Г.І. Лакі, задоволеність пов'язується з суб'єктивним рівнем згоди подружжя щодо важливих питань спільного життя, а також так званий ОУБ («опросник удовлетворенности браком» (рос.)), автори якого В.В. Столін, Т.А. Романова, Г.П. Бутенко ще на початку 80-х років ХХ ст. розробили його як інструментарій для психологічного обстеження сім'ї.

Ця методика і зараз широко використовується у психологічній практиці й зарекомендувала себе як надійний засіб для визначення рівня суб'єктивної задоволеності шлюбом обох членів подружжя.

З точки зору соціальної психології, сім'я являє собою малу групу. Як відомо, групи, які функціонують найбільш ефективно, створюються лише за умови задоволеності спільною діяльністю. Відповідно, найуспішніше реалізувати свої функції будуть ті сім'ї, члени яких задоволені своїми стосунками й тією спільною діяльністю, яку вони виконують.

З огляду на це такою діяльністю можна вважати і процес воцерковленості подружжя (тут і далі йдеться, перш за все, про православне віросповідання), яке вимагає переосмислення насамперед внутрішніх основ світосприйняття людини.

Термін «воцерковленість» має декілька значень. Воцерковленням у Православ'ї називається релігійний обряд, заглиблений у традиції Старого Заповіту, коли немовля на сороковий день після народження приносили до храму. Чин воцерковлення передбачає, що дитина стає членом Церкви. Обряд містить як особливі молитви для матері, якій після пологів дозволяється брати участь у сакраментальному житті церкви, так і молитви для немовляти, над яким, за канонами, ще не звершилося Таїнство Хрещення, тому в наш час чин воцерковлення дитини, як правило, супроводжує це Таїнство.

Неканонічне вживання терміна «воцерковлення» стосується поступового уведення в основи віри та благочестя (катехизація) дорослої людини, яка збирається прийняти Таїнство Хрещення (а в наш час найчастіше вже хрещеної в дитинстві). Також воцерковленими називають православних, які не просто хрещені у Православній Церкві, але й дотримуються обрядової сторони релігії.

Отже, друге значення цього терміна пов'язане з процесом поступового входження людини «у стихію церковного життя» (А.І. Осипов). Бути воцерковленим означає бути членом Церкви Христової та бути з її Главою – Христом, ясно розуміти ціль християнського життя – спасіння душі, джерелом якого є сам Бог. Така людина розмірює свої думки та вчинки за Євангелієм та Священним Преданням Православної Церкви.

Процес воцерковлення людини вимагає значної перебудови зовнішніх ознак життєустрою, адже регулярно відвідування богослужінь (мінімум раз на тиждень – по неділях, згідно з четвертою заповіддю Закону Божого), участь у Таїнствах Сповіді та Причастя, церковна та щоденна домашня молитва, численні пости, читання духовної літератури, паломницькі поїздки тощо як невід'ємні складові церковного життя суттєво змінюють усталені звички й приводять до перегляду пріоритетів. За даними соціологічних опитувань, більшість православних ще не готові до таких докорінних змін: так, більше половини росіян вважає себе віруючими православними, але лише менше третини з них живе церковним життям [13]. Можна передбачити, що схожа тенденція сьогодні простежується і в Україні.

Зрозуміло, що така адаптація до нових умов буде успішнішою, якщо людина відчуває психологічну підтримку насамперед від свого чоловіка чи дружини, адже на сьогодні переважна більшість православних парафій складається з людей шлюбного віку, які, як правило, свідомо залучаються до церковного життя, будучи дорослими. В «Основах соціальної концепції Руської Православної Церкви» підкреслюється, що «єдність віри подружжя, які є членами Тіла Христового, складає найважливішу умову справжнього християнського та церковного шлюбу. Тільки єдина у вірі сім'я може

статі «домашньою церквою» (Рим. 16:4; Флм.1:2), у якій чоловік та дружина разом із дітьми зростають у духовному удосконаленні та пізнанні Бога» [8]. Тож, найсприятливішою для сім'ї є ситуація, коли обидва члени подружжя разом проходять шлях воцерковлення, що не може не впливати на сприйняття власного шлюбу як вдалого та виражатися в суб'єктивній задоволеності ним.

Подібного висновку дійшов і російський дослідник Д.В. Дементьев [3], який протягом 2010-2011 років провів опитування щодо задоволеності шлюбом 227 подружніх пар – сімей православних священників, а також воцерковлених та невоцерковлених сімей, які проживають на території декількох центральних областей Російської Федерації. Найвищий рівень задоволеності своїм шлюбом, за Д.В. Дементьевим, продемонстрували сім'ї священнослужителів, найнижчий – невоцерковлені або невіруючі родини. Цікаво, що, якщо хоч один із подружжя є воцерковленою людиною, то рівень задоволеності шлюбом у такої сім'ї вже вищий, ніж у сім'ях невіруючих росіян. На українському матеріалі таких численних досліджень серед воцерковлених та невоцерковлених сімей ще не проводилося.

Православне віровчення підкреслює, що шлюб та сім'я освячені Богом. Як відомо, своє перше чудо Ісус Христос сотворив на весіллі в Кані Галілейській, коли перетворив воду на вино, тим самим Своєю присутністю освятивши шлюб (Ін.2; 1-11). Апостол Павло так висловився щодо взаємовідносин чоловіка та дружини в шлюбному союзі: «Жены, повинуйтеся своим мужьям, как Господу, потому что муж есть глава жены, как и Христос Глава Церкви. Но как Церковь повинуется Христу, так и жены своим мужьям во всем. Мужья, любите своих жен, как и Христос возлюбил Церковь и предал Себя за нее. Так должны мужья любить своих жен, как свои тела: любящий свою жену, любит самого себя. Ибо никто никогда не имел ненависти к своей плоти, но питает и греет ее, как и Господь Церковь, потому что мы члены тела Его, от плоти Его и от костей Его. Посему оставит человек отца своего и мать и прилепится к жене своей, и будут двое одна плоть. Тайна сия велика; я говорю по отношению ко Христу и к Церкви. Так каждый из вас да любит свою жену, как самого себя; а жена да боится своего мужа» (Еф. 5, 22-25, 28-32) (тут і далі використовуються тексти Синодальної Біблії - перекладу Священного Писання російською мовою, здійсненого в другій половині XIX ст. чотирма Духовними Академіями і визнаного Православною Церквою найавторитетнішим).

Отже, можна виокремити декілька особливостей сучасної православної сім'ї, де обидва члени подружжя є воцерковленими людьми:

1. *Орієнтація на ієрархічність у розподілі сімейних ролей.* Глава сім'ї – чоловік, дружина – його помічниця. У світському суспільстві, де пропагується егалітизація сімейних відносин, така позиція може здатися давно застарілою і неактуальною в умовах «рівності статей». Соціологи твердять, що «для сучасної молоді патріархальна сім'я

стала малопривабливою» [10, с. 251]. А от серед психотерапевтів та психологів – сімейних консультантів побутує думка про те, що нереалізованість функції глави сім'ї («бути главою» означає піклуватися та брати відповідальність за благополуччя ближнього (матеріальне та передовсім духовне благополуччя дружини та дітей)) «призводить до своєрідної духовної інвалідації чоловіка та незадоволеності своїм становищем»[7, с. 70].

2. Недопустимість розлучення. Єдиною причиною розлучення в християнському шлюбі вважається подружня невірність, адже «что Бог сочетал, того человек да не разлучает... Кто разведется с женою своею не за прелюбодеяние и женится на другой, тот прелюбодействует; и женившийся на разведенной прелюбодействует» (Мф. 19. 6, 9). Розлучення допускається також у випадку, якщо дружина вчинила аборт проти волі чоловіка.

3. У шлюбі між воцерковленими людьми недопустимі аборти та використання абортивних контрацептивних засобів [8]. «Вот наследие от Господа: дети; награда от Него – плод чрева», – сказано в Біблії (Пс. 126. 3). Про спасительність чадороддя писав також і апостол Павло (1 Тим. 2. 13). Гріх абортів прирівнюється Церквою до вбивства. Сьогодні, у часи демографічної кризи, коли двоє з подружжя народжують одного або двох дітей, а кількість неодружених жінок сягає 20% населення, у воцерковлених сім'ях бачимо по 3, 4 і більше дітей.

4. У воцерковлених сім'ях особливого значення набуває моральність у стосунках та вихованні дітей, намагання жити за заповідями, усвідомлення того, що, за словами апостола Павла, «Христос... прииде в мир – слушайте! - грешники спасти, от них же первый есмь аз (1 Тим. I, 15)», самовиховання чеснот терпіння та послуху. Церква закликає дружину бути покійною чоловіку, як Церква покійна Христу (Еф.5 22-23; Кол.3.180). «У цих словах мова йде, звичайно ж, не про деспотизм чоловіка або закріпачення дружини, а про першість у відповідальності, піклуванні та любові; не варто також забувати, що всі християни покликані до взаємного послуху один одному у страхі Божому (Еф. 5.21). Тому «ни муж без жены, ни жена без мужа, в Господе. Ибо, как жена от мужа, так и муж через жену; все же - от Бога» (1 Кор. 11. 11-12)» [8]. Такі моральні настанови, на нашу думку, не можуть не впливати на загальний психологічний клімат у родині, наприклад, на частоту подружніх конфліктів та способів подолання життєвих негараздів тощо.

5. Спільне проживання чоловіка та жінки без офіційної реєстрації шлюбу вважається неприйнятним, тоді як офіційно зареєстрований шлюб навіть без Таїнства церковного вінчання вже не вважається гріхом. У порівнянні з радянським минулим останні двадцять років засвідчили суттєву зміну громадської думки щодо церковного шлюбу. Так, у 2010-2011 рр. Інститутом Горшеніна проводилося Міжнародне соціологічне дослідження серед студентів 22 вищих навчальних закладів України, Росії, Польщі та Казахстану, де вивчалось питання ставлення молоді до сім'ї та шлюбу. За

результатами опитування, кожен другий українець (50,8%) вважає нормою церковний та офіційно зареєстрований шлюб одночасно, лише офіційно зареєстрованому шлюбу надає перевагу більше четверті опитуваних (26,8%), лише церковний шлюб обирає 5,8% респондентів, громадянський шлюб – менше 5% українських студентів [9].

Підкреслимо, що, на наше переконання, ці та інші особливості православних сімей, де обидва члени подружжя є воцерковленими людьми, є актуальними і в тих випадках, коли воцерковленою є лише дружина.

У переважній більшості українських сімей, у яких один із членів подружжя живе церковним життям, а інший – ні, воцерковленою виявляється, як правило, жінка. З огляду на це, наша робота є спробою вивчення задоволеності шлюбом воцерковлених та невоцерковлених одружених жінок, які є мешканками міста Дніпропетровська та Дніпропетровської області.

У тестуванні взяли участь 30 одружених жінок з різним стажем сімейного життя (від 4 до 25 років), розподілених на дві групи по 15 осіб за ознакою їх воцерковленості / невоцерковленості, у тому числі і дружини священників Дніпропетровської та Павлоградської єпархії УПЦ МП. Вік жінок – від 27 до 45 років.

Методичним інструментом дослідження став тест-опитувальник щодо задоволеності шлюбом ОУБ (автори – В.В. Столін, Т.Л. Романова, Г.П. Бутенко) й анкета для визначення соціально-демографічних особливостей респонденток та їх воцерковленості.

Для оцінки ступеня воцерковленості жінки до анкети було внесене питання про регулярність відвідування респонденткою церкви. Ми виходили з того, що воцерковлена жінка буде відвідувати церковне богослужіння мінімум раз на тиждень, адже одним з найважливіших критеріїв воцерковленості є виконання канонічних настанов Православної Церкви, серед яких – обов'язкове відвідування недільних та святкових богослужінь. Отже, частота відвідування церкви рідше, ніж 1 раз на тиждень, розглядалася нами як критерій для віднесення респондентки до групи невоцерковлених жінок.

Гіпотези дослідження:

1. Ступінь задоволеності шлюбом залежить від воцерковленості одруженої жінки: воцерковлені жінки більш задоволені своїм шлюбом, ніж ті, які не живуть церковним життям.

2. Ступінь задоволеності шлюбом воцерковлених жінок залежить також від того, чи обидва члени подружжя мають єдині погляди на віру і церкву, чи лише дружина. У випадку, коли і чоловік, і дружина залучені до церковного життя, задоволеність від шлюбу в жінки вища, ніж тоді, коли воцерковленою є лише дружина.

Результати опитування з використанням тесту на задоволеність шлюбом та анкети щодо з'ясування соціально-демографічних особливостей респонденток та їх воцерковленості:

1. Вік одружених воцерковлених жінок (Вибірка 1) становить від 32 до 45 років, середній вік – 38,1 років. Вік невоцерковлених жінок (Вибірка 2) – 27-45 років, середній вік – 34, 2 роки.

2. Стаж сімейного життя воцерковлених жінок – 5-23 роки, середній стаж – 15,7 років. Стаж сімейного життя невоцерковлених жінок – 4-25 років, середній стаж – 9,9 років.

3. Серед воцерковлених жінок одна бездітна (0, 06%), 4 мають 1 дитину (0,26%), 8 – 2 дітей (0, 53%), 2- 4 дітей (0, 13%).

Серед невоцерковлених жінок – бездітних - 4 (0, 26%), 5 мають 1 дитину (0,33%), 6 – 2 дітей (0, 4%).

Ця статистика засвідчує, що серед воцерковлених жінок існує тенденція мати більшу кількість дітей, ніж серед невоцерковлених. Серед воцерковлених родин більший відсоток багатодітних сімей. Об'єктивним фактом є також нижчий віковий поріг у виборці невоцерковлених жінок, що також впливає на кількість дітей.

Рівень задоволеності шлюбом у Вибірці 1 у бездітної жінки становить 42 бали (найвищий бал), у багатодітних матерів у середньому 41 бал, в однодітних – 40, 75, у тих, що мають двох дітей – 41,3, що дещо перевищує показник задоволеності шлюбом жінок з однією дитиною. Отже, у Вибірці 1 на задоволеність шлюбом впливає кількість дітей у сім'ї: найвища – у бездітної жінки та багатодітних матерів, найнижча – у жінок з однією дитиною.

У Вибірці 2 рівень задоволеності шлюбом серед бездітних жінок становить 39,2 балів, серед однодітних – 40,2, серед тих, що мають двох дітей – 36,83. Тож, серед невоцерковлених жінок найбільш задоволені шлюбом ті, що мають одну дитину.

4. У Вибірці 1 лише один шлюб офіційно не зареєстрований (0, 06%), а подружжя свого часу вінчалася в Православній Церкві. У Вибірці 2 таких сімей («громадянський шлюб») – 4 (0, 26%).

Вінчалися в Православній Церкві 13 з 15 жінок з Вибірки 1 (0,86%). У Вибірці 2 таких жінок 3 (0, 2 %). У вінчаних подружніх пар з Вибірки 1 рівень задоволеності шлюбом становить 41,3 бали, у невінчаних – 40,5. Вибірка 2: вінчані пари – 41,6 балів, невінчані – 37,33 бали. Тож, і серед воцерковлених, і серед невоцерковлених жінок на рівень задоволеності шлюбом має вплив той факт, чи вінчалася подружжя у Православній Церкві. У вінчаних пар рівень задоволеності шлюбом вищий, ніж у невінчаних.

На нашу думку, подружжя, яке вирішило вінчатися незалежно від того, чи є вони воцерковленими людьми, загалом більш відповідально ставиться до своїх подружніх обов'язків, ніж, наприклад, пара, яка проживає без офіційної реєстрації шлюбу.

5. Орієнтацію на патріархальність у родині (відповідь на питання «Чи повинен чоловік бути главою сім'ї?») продемонстрували 14 з 15 жінок у Вибірці 1 (0, 93%). У Вибірці 2 таких жінок 12 (0, 8%).

Відповідь на питання «Чи є ваш чоловік главою сім'ї?» : Вибірка 1 – «так» 14 жінок (0, 93%), Вибірка 2 – «так» 8 (0, 53%). Рівень задоволеності шлюбом у Вибірці 1 серед жінок, у яких

переважає патріархальний стиль сімейних стосунків – 41,6 балів, у жінки, яка дала негативну відповідь – 37 балів.

У Вибірці 2 у жінок, які вважають чоловіка главою сім'ї, рівень задоволеності шлюбом становить 40,75 балів, у інших – 36,28 балів. Тож і серед воцерковлених, і серед невоцерковлених жінок на задоволеність шлюбом має вплив орієнтація на патріархальність у сім'ї: задоволеність шлюбом вища у патріархальних родинах.

6. На питання, чи вважає жінка свого чоловіка воцерковленою людиною у Вибірці 1 відповіли схвально 11 осіб (0, 73%), у Вибірці 2 позитивних відповідей виявлено не було (0%).

З огляду на це ми простежили, чи впливає воцерковленість чоловіка на рівень задоволеності шлюбом жінки у Вибірці 1. У сім'ях, де воцерковленими є обидва члени подружжя, рівень задоволеності шлюбом вищий (41,9 балів), ніж у родинах, де воцерковленою є лише дружина (39, 2%). Цей результат підтверджує нашу гіпотезу 2.

7. Серед воцерковлених жінок рівень задоволеності шлюбом вищий (41,2 бали), ніж у невоцерковлених (38,7). Але при математичній обробці даних за критерієм Стьюдента отримане емпіричне значення t (1,5) при $p \leq 0.05$ знаходиться в зоні незначимості. Це означає, що різницю між отриманими результатами Вибірки 1 і Вибірки 2 не можна вважати значною. Тож, наша гіпотеза 1 щодо впливу воцерковленості одружених жінок на їх задоволеність шлюбом підтвердилася лише частково.

На результат опитування, на нашу думку, могли вплинути такі фактори:

- психологічна установка на соціально бажані відповіді;
- умови, за яких заповнювалася анкета. Так, якщо надрукована анкета заповнювалася вдома, рівень задоволеності шлюбом виявлявся вищим, ніж тоді, коли матеріал надсилався електронною поштою або віддавався відразу ж після заповнення;
- специфіка формулювання деяких питань ОУБ. Наприклад, 73% воцерковлених жінок на питання «Життя в сім'ї, як Вам здається, не залежить від Вашої волі?» відповіли «Так», не отримавши за цю відповідь жодного балу, очевидно, маючи на увазі панівну роль в житті християнина не власної волі, а волі Божої.

Отже, в результаті проведеного дослідження гіпотеза про те, що у випадку, коли і чоловік, і дружина залучені до церковного життя, задоволеність від шлюбу в жінки вища, ніж тоді, коли воцерковленою є лише дружина, отримала своє підтвердження. Крім того, було з'ясовано, що на рівень задоволеності шлюбом мають свій вплив такі фактори, як наявність та кількість дітей у сім'ї, орієнтація на патріархальність у розподілі сімейних ролей (у патріархальних родинах вона є вищою), а також той факт, чи вінчалася подружня пара в Православній Церкві, що свідчить про вагомий вплив традиційних фундаментальних основ християнської моралі на становлення, збереження і стабільний розвиток сучасної сім'ї.

Використана література

1. *Алешина, Ю.Е.* Индивидуальное и семейное психологическое консультирование / Ю.Е. Алешина. – М.: Независимая фирма «Класс», 2007. – 208 с.
2. *Варга, А.Я.* Системная семейная психотерапия. Введение в системную семейную психотерапию : Краткий лекционный курс / А.Я. Варга. – СПб.: Речь, 2001. – 144 с.
3. *Дементьев, Д.В.* Любовь, семья и брак в обыденном сознании современных православных верующих (философско-социологический анализ) / Д.В. Дементьев : Автореф. дисс. ... канд. филос. наук. – М., 2012. – 30 с.
4. Днепропетровская епархия: информационно-справочное издание. – Днепропетровск: Издательский отдел Днепропетровской епархии, 2008. – 1034 с.
5. *Добрынина, О.А.* Проблема формирования благоприятного социально-психологического климата семьи (на примере рабочих-металлургов) / О.А. Добрынина : Автореф. дисс. ... канд. психол. наук. - Новокузнецк, 1992. – 25 с.
6. *Карабанова, О.А.* Психология семейных отношений / О.А. Карабанова. – М.: СИОКПП, 2001. – 122 с.
7. *Лысюк, Л.* Христианская модель семи как основа семейного консультирования / Л. Лысюк // Московский психотерапевтический журнал. - 2004. - № 4. - С. 70-75.
8. Основы Социальной концепции Русской Православной Церкви [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.patriarchia.ru/db/text/141422.html>
9. Результаты социологического исследования Института Горшенина [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.unian.net/news/435606>.
10. *Римашевская, Н.М.* Гендерные стереотипы в меняющемся обществе: опыт комплексного социологического исследования / Н.М. Римашевская, Л.Г. Луныкова. – М.: Наука, 2009. – 396 с.
11. *Столин, В.В.* Опросник удовлетворенности браком / В.В. Столин и др. // Вестник Московского университета. Психология. – 1984. - № 2. – С. 22-28.
12. *Ткаченко, А.А.* Воцерковление / А.А. Ткаченко // Православная энциклопедия. – Т. IX. – М.: Церковно-научный центр «Православная энциклопедия», 2005. – С. 495-496.
13. *Чеснокова, В.Ф.* Тесным путем: Процесс воцерковления населения России в конце XX века / В.Ф. Чеснокова. – М.: Академический проект, 2005. – 297 с.

Стаття надійшла до редакції 11.03.2013.